

Migratie, kunst en stad

Gerardo Salinas

La tarea del arte es esa, transformar todo eso que nos ocurre continuamente, transformar todo eso en símbolos.
Jorge Luis Borges

Nu en hier

We leven in een zeer bijzonder tijdperk, volgens mij de spannendste tijd uit de geschiedenis van de mensheid. In de ban van migratiegolven, de groei van de steden en nieuwe technologieën is de wereld een veelzijdig dorp geworden. Ik ben geboren in Buenos Aires, een stad die vorm kreeg, onder andere, door grote migratiegolven in de 19de en 20ste eeuw. Ik ben zelf opgegroeid in een migrantenfamilie. Het was toen niet mogelijk om, zoals vandaag, voor een betaalbare prijs te communiceren met vertreklanden. Daar was geen technologie voor. Een aantal jaren geleden was het ondenkbaar dat we met zoveel verschillende culturen onder de hemel van éénzelfde stad zouden kunnen wonen en in *real time* met vertreklanden verbonden kunnen zijn. Op dit moment is migratie meer dan ooit een netwerk. Het potentieel hiervan is oneindig.

Ch-Ch-Ch-Ch-Changes

Het is onmogelijk tweemaal in dezelfde rivier te treden. Het leven van een individu en de geschiedenis van een stad zijn niets anders dan constante veranderingsprocessen. Migratie is vooral een katalysator van veranderingsprocessen. Deze zijn altijd verrijkend en traumatisch tegelijk, maar ook onvermijdelijk. Zowel voor de migrant als voor de aankomstplaats begint een nieuw avontuur. We verlaten de zekerheid van wat we al kennen en zijn én we naderen een onbekend terrein om iets anders te worden.

Migratie is vooral een katalysator van veranderingsprocessen. Deze zijn altijd verrijkend en traumatisch tegelijk, maar ook onvermijdelijk.

Anders worden betekent niet: vergeten wat we kennen en wie we al zijn. Het betekent onze eigen identiteit verrijken en aanpassen aan de nieuwe context. De context, anno 2017, is de wereld.

Dit is een van de grootste uitdagingen die we hebben. De stad die dat kan bereiken, namelijk het maximaal benutten van het aanwezige cultureel en

sociaal kapitaal, zou een groot differentieel karakter kunnen ontwikkelen en een vuurtoren kunnen worden voor anderen.

Kunst en cultuur

Kunst en cultuur kunnen vele functies hebben in een stad. In deze snel veranderende samenleving denk ik dat kunstenaars ook onze *sondes Voyagers* kunnen zijn die door middel van een bijzondere gevoeligheid de toekomst in het heden detecteren en helpen creëren. Ze hebben de tools daarvoor. Normaal communiceren we volgens economische principes, we proberen zoveel mogelijk met zo weinig woorden te communiceren. We proberen eenduidig en duidelijk te zijn. De kunstenaars zijn vrijgesteld van dit principe. Ze kunnen de tijd laten stoppen, inzoomen op een situatie of gevoel. Ze hoeven zelfs de fysische wetten niet te respecteren. Ze zijn een orakel dat toont wie we waren, zijn en kunnen worden.

Als ik in Argentinië over de kunstensector in België vertel, maak ik een vergelijking met Brazilië: wat de ene is in voetbal, is de andere in hedendaagse kunst. De hoeveelheid gezelschappen en kunstenaars die zeer kwalitatief de eerste klasse van de wereld mee bepalen is gigantisch voor zo een klein land. Antwerpen, een stad van ongeveer 500.000 inwoners, telt een grote dichtheid aan kunstenaars van wereldkaliber. Deze kunstensector is zeer kwalitatief, geprofessionaliseerd en gedocumenteerd.

Daarnaast hebben we minder gedocumenteerde artistieke praktijken die op een organische manier gegroeid zijn uit de nieuwe stedelijke contexten. Deze praktijken bestaan vooral uit mensen die in een ander land als kunstenaars gevormd werden en autodidacten die in vele gevallen bezig zijn met nieuwe vormen en kunstentalen. Ze hebben de vinger aan de pols van de veranderde stad.

Het probleem is dat het niet makkelijk is om beide artistieke praktijken in contact met elkaar te brengen. Beide hebben veel te leren en te betekenen voor elkaar.

Ik noem de totaliteit van deze praktijken, de goed gedocumenteerde en de minder gedocumenteerde, 'kunst van de nieuwe stedelijkheid'.

Ultraviolet

Er worden veel inspanningen gedaan vanuit de kunstensector en de overheid om nieuwe netwerken te creëren die een meer divers publiek en meer diverse kunstenaars betrekken. Het probleem is dat we soms nieuwe resultaten proberen te bereiken, maar dat we de methoden en de regels herhalen die we al kennen. Om iets nieuws te bereiken moet je iets nieuws proberen. Bovendien zijn deze inspanningen in vele gevallen te versnipperd. Dat is niet efficiënt. We verliezen tijd, energie, knowhow en middelen. Het diversifiëren van de kunstensector is iets wat we samen moeten aanpakken. Het antwoord zit in de artistieke praktijken van de nieuwe stedelijkheid.

Ik heb de laatste jaren een beeld gevonden om duidelijk te maken waarom deze ontmoeting zo moeizaam verloopt: onze ogen kunnen kleuren registreren van wit tot zwart en alles wat daartussenin zit. Dat neemt niet weg dat er andere kleuren zijn die we niet kunnen percipiëren, zoals bijvoorbeeld ultraviolet. Rood gemixt met ultraviolet is een totaal andere kleur. Maar als we dat niet kunnen zien, zien we nog altijd enkel rood. Op dezelfde manier hebben we in het brede spectrum van onze artistieke praktijk een fragment dat we de kunstensector noemen en dat we gemakkelijk kunnen detecteren en lezen. Deze sector is goed gedocumenteerd. Dat wil niet zeggen dat het een homogeen geheel is, maar er is een idee van de praktijken die ertoe behoren en we kunnen

deze lezen en herkennen. Maar in de laatste jaren hebben we, als gevolg van de groei van de steden, de migratiegolven en de nieuwe technologieën, een verrijking in ons artistiek spectrum. Veel van dit nieuwe potentieel staat niet in contact met onze sterke en kwalitatieve artistieke sector. In vele gevallen zijn deze praktijken hierdoor onzichtbaar voor hen, niet te lezen. Op dezelfde manier is voor veel van de kunstenaars van de minder gedocumenteerde praktijken de kunstensector onzichtbaar.

Er zijn al kunstenaars en projecten die ultraviolet kunnen zien. Deze artiesten en initiatieven moeten ondersteund worden. Samenwerken met de mensen die in de praktijk bezig zijn, is de meest effectieve strategie.

De grote kunstorganisaties kunnen zich niet zo snel permitteren om te veranderen. Er zijn kleine initiatieven en individuen die werken als de uitlopers van een zenuwstelsel. Ze zijn, met hun gevoeligheid van kunstenaars (opgeleid of autodidacten), op de plaats waar de nieuwe vormen en artistieke talen zich ontwikkelen. De overheden of de grote instituten kunnen deze soms niet bereiken zonder die te vroeg te veranderen. Het is onmogelijk voor een olifant om een mier te aaien.

Zij die al werken met ultraviolet, zien de schoonheid en weten hoe verrijkend dit nieuwe artistieke spectrum kan zijn. Hierdoor voelen ze de verantwoordelijkheid om dit te delen. Maar, om iets te kunnen leren, lezen of interpreteren moet je het beleven, ervaren.

Veel van het nieuwe potentieel staat niet in contact met onze sterke en kwalitatieve artistieke sector.

What to do?

Ik geloof dat het cultuurbeleid van een stad vandaag voornamelijk deze ontmoeting moet proberen te stimuleren. Er zijn vele aspecten waar een cultuurbeleid op inspeelt: sociale cohesie, toerisme, conservatie, enzovoorts.

Als we een brug kunnen versterken tussen deze twee werelden en een artistieke praktijk van de nieuwe stedelijkheid kunnen stimuleren, dan hebben we een positieve impact op de verschillende domeinen van een cultuurbeleid.

Op welke manier dit moet gebeuren? Op een coachende manier. Antwerpen heeft geluk met een geweldige kunstensector die zeer kwalitatief is. En tegelijkertijd zijn er veel initiatieven die al met kunst van de nieuwe stedelijkheid bezig zijn ('Nuff Said, Mestizo Arts Platform, kunstZ, Mama's Open Mic, Let's Go Urban, Word Wa(a)r om er een aantal te noemen). Deze praktijken moeten ondersteund worden om een eigen discours te kunnen creëren om in dialoog te treden met de rest van onze kunstensector. Deze dialoog moet op een zo symmetrisch mogelijke manier gebeuren om het risico op te snelle recuperatie of paternalisme te vermijden. Daarvoor is het belangrijk om hun symbolisch kapitaal in de kunstensector te helpen vergroten. Symbolisch kapitaal is, volgens Pierre Bourdieu, een vorm van kapitaal dat alleen toegekend kan worden in een veld van een praktijk. Daarom is het noodzakelijk dat deze projecten op een professionele manier kunnen deelnemen aan de artistieke sector met genoeg middelen en ruimte. Alleen zo kunnen ze hun vernieuwende knowhow delen.

Tips

Mentale ruimte

Wat een overheid nooit mag doen is de plaats van de praktijk innemen en deze beconcurreren. Een overheid moet een facilitator en een versterker zijn. Ze moet het potentieel detecteren van verschillende praktijken en deze coachen en helpen worden wat ze moeten worden.

Het merendeel van de praktijken van de nieuwe stedelijkheid is niet structureel gesubsidieerd. Ze draaien in veel gevallen dankzij het engagement van medewerkers die niet altijd op een volwaardige wijze tewerkgesteld kunnen worden. Ze zijn afhankelijk van elkaar en hun vrijwilligers. Ik vind deze situatie niet per se negatief, maar op een bepaald moment moeten ze tijd kunnen maken om te reflecteren over de eigen praktijk. Het is belangrijk dat ze dit zelf kunnen doen. Dat ze niet alleen geobserveerd worden, maar dat ze het onderwerp van eigen discours kunnen zijn.

Het is ook belangrijk dat ze genoeg tijd kunnen maken om hun kennis en praktijk te delen en volwaardig deel te maken van de overlegmomenten van eigen sector en beleidsdomein. Meedoen aan beoordelingscommissies, debatten, de lobbycarrousel is niet gemakkelijk wanneer je organisatie of gezelschap in een constante situatie van urgentie voor de basiswerking zit. Deze situatie is niet alleen herkenbaar voor organisaties en artiesten die met nieuwe stedelijkheid bezig zijn, maar op dit moment hebben we de urgentie om een nieuw gemeenschappelijk verhaal te schrijven. Het verhaal, de canon, het repertoire van de veranderende samenleving waar we in zitten, is in de maak. Dit is een aandachtspunt voor onze samenleving en een belangrijk overlevingsvraagstuk voor de kunsten om het draagvlak voor onze sector te vergroten.

Er worden veel onderzoeken en activiteiten georganiseerd rond culturele diversiteit en nieuwe stedelijkheid, maar de echte experts worden er nauwelijks bij betrokken. Dat is logisch, gezien veel van de mensen en organisaties die de ruimte en het personeel hebben om dit te organiseren, ultraviolet niet kunnen lezen.

De beoordeling van subsidies is ook belangrijk. Als we rekening houden met de reglementen en formulieren die we moeten invullen, merken we snel dat het een prioriteit is van onze snel veranderende samenleving om beter te werken met culturele diversiteit. Maar we vinden hier weer een grote contradictie: de bestaande knowhow kan niet genoeg doorstromen en wordt niet genoeg ondersteund.

Dit is geen situatie die men in zeer korte tijd kan oplossen. We moeten beginnen te werken aan de ontwikkeling en professionalisering van die praktijken. Dit betekent niet deze 'adopter' en recupereren op een brutale wijze. Het betekent zuurstof bieden zodat zij zich gezond kunnen ontwikkelen in dialoog met de sector. Concreet: er zijn een aantal praktijken met een historiek van werken in het veld die veel succes bereikt hebben in het ontwikkelen van nieuw repertoire (verbreding van onze canon), begeleiding en doorstroom van kunstenaars, creatie van nieuw publiek en publiekswerking en communicatie.

We moeten als samenleving kiezen om te investeren in deze initiatieven. Mijn voorstel is een fonds voor onderzoek en ontwikkeling van vijf jaar waarmee organisaties naast de eigen ontwikkeling en productie in dialoog kunnen treden met de bestaande sector. Deze dialoog gebeurt op een andere manier als je genoeg middelen en personeel

hebt om projecten mogelijk te maken en niet altijd de zwakke kant van een asymmetrische relatie ziet.

Fysieke ruimte

We moeten ruimte creëren waar organisaties van de nieuwe stedelijkheid elkaar kunnen ontmoeten: een diverse groep van projecten, organisaties of gezelschappen, zowel van de gedocumenteerde kunsten als de minder gedocumenteerde praktijken. Dit moet een ruimte zijn die gecoördineerd wordt door een facilitator die begrijpt dat de opdracht niet is om zelf content te genereren. We hebben namelijk weinig artistieke ontmoetingsruimtes die niet geregisseerd worden. Deze worden, wat logisch is, gecreëerd door mensen die in veel gevallen geen ultraviolet kunnen detecteren. Er zijn te veel artistieke leiders en curatoren in gebouwen. Deze plekken moeten toegankelijk zijn en openstaan voor het onderzoeken van nieuwe regels voor podia en publiek. In de activiteiten van de organisaties die met kunst van de nieuwe stedelijkheid bezig zijn, ontdek je een nieuw publiek, bestaande uit het traditionele kunstpubliek en een nieuw publiek voor de sector. De manier waarop beide samen nieuwe codes creëren, is zeer spannend. Als organisaties, publiek en artiesten nieuwe ruimte delen en vormgeven, wordt het potentieel van kunst van de nieuwe stedelijkheid reëler.

Concreet: de stad moet mogelijk maken dat verschillende leegstaande of openbare gebouwen gebruikt kunnen worden om aan verschillende organisaties ruimte te bieden en deze zo te helpen in dialoog met elkaar te gaan. Dit punt moet samen met de vorige geïmplementeerd worden. Als er een gigantische asymmetrie (personeel en middelen) onder de organisaties is, zullen ze moeilijker een gemeenschappelijk verhaal kunnen schrijven. Het risico tot te snelle recuperatie en paternalisme is dan veel groter.

Elkaar vertrouwen

Antwerpen, werk samen met de Antwerpenaars en hun initiatieven. Vertrouw ze. De mensen zijn het antwoord. Ze zijn drager van unieke, waardevolle informatie, maar om informatie te kunnen gebruiken moet je de drager vertrouwen. De overheid heeft een unieke positie om deze dialoog te bevorderen. Er staat ons een mooie toekomst te wachten!

Bio

Gerardo Salinas was 10 jaar lang artistiek leider van het Mestizo Arts Festival. Hij werkt als Stadsdramaturg voor de KVS.